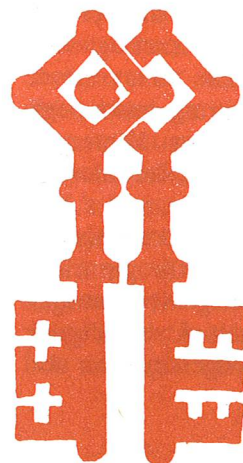
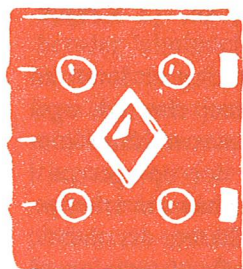

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

4 / september 1992

ISSN 0903-6113

I skrivende stund vides det ikke med sikkerhed, om et medlem af Fællesskabet Kirkelig Fornyelse, pastor Hans Christian Christensen, Sankt Jakobs Kirke på Østerbro i København, får sin afsked af kirkeministeren; efter min bedste vurdering: fordi han deler Kirkens almindelige (katolske) tro, og det vil sige den, som vi arbejder for og lever i, vi der tilhører kredsen bag Re-formatio. Men når dette nummer af Re-formatio er udkommet, er der sikkert sket noget afgørende. Og hvad så? Hvad med medlemmerne af Fællesskabet Kirkelig Fornyelse og hvad med abonnenter og læsere af dette lille blad? Er vi tilskuere? I den kamp for Sandhed og Ret, som vi står i i vor kirke og i vort folk, er der ikke brug for tilskuere, men for mænd og kvinder, der vil svinge Åndens sværd. Der er brug for mænd og kvinder, der vil række de kæmpende et stykke brød og et bæger vand, og som vil tage imod de flygtende og give dem husly om det så skal koste noget. Om tiden hos os er inde til et lille håb i denne kamp, måske oven i købet til et lille tegn på sejr, véd jeg ikke, for det afhænger af to ting. Det afhænger af den levende Guds Ånd og hvad han vil, om Hans time er inde, eller om Han endnu en stund beder os om at have tro og udholdenhed. Men det afhænger også af os, om vi er mennesker af kvalitet. Om de mennesker, som Kirkens Gud har brugt i sin frelsesplan for Verden, lige siden han åbenbarede sig for de troendes fader, Abraham, om dem har der altid været noget godt at sige, også de mennesker Gud har brugt i Kirken efter apostlenes dage. Om vore menneskelige kvaliteter har jeg ikke lyst til at udtale mig eller dømme om, men den hær, som skal svinge Åndens sværd, den kan umulig være spredt ud over landskabet i fuld forvirring eller være en flok, der springer råbende og skrigende rundt. Sådan arbejder vor Gud ikke. Han arbejder med en samlet og bedende flok, som han fratager frygten og giver den mod til at stå åbent frem for bag efter at mødes igen om Hans nadverbord. Er vi en flok, der mødes og holder sammen, eller farer vi forvirrede rundt? Arbejder vi for Sandhed og Ret - eller for vore egne meninger? Når vi står i et vadested, må vi hver især selv vælge, hvilken retning vi vil gå! Må jeg bede min læser være opmærksom på kirkestævnet den 8. november og evt. selv finde ud af, hvor det skal afholdes. Knud Christensen.

FORMANDSBERETNING

Århus den 29. maj 1992.

".....som ukendte og dog velkendte; som døende, dog se, vi lever; som tugtede, dog ikke pint til døde; som bedrøvede, dog altid glade; som fattige, der dog gør mange rige; som de, der intet har, og dog ejer alt." (2. Kor. 6,9-10).

Selvom denne formandsberetning efter venlig anmodning er sendt til "Kristeligt Dagblad" og sikkert i det omfang, bladet skønner rimeligt, også vil komme til syne der, så er hverken denne beretning eller vores landskonvent den store verdensbegivenhed eller mediedito. Det, der optager os i verden, er de nye politiske omvæltninger omkring kommunismens mærkelige, pludselige ydre sammenbrud, og de nye kampe og konflikter, der derved kommer op på overfladen. Og herhjemme er det vores folkeafstemning på tirsdag, hvor vi får lejlighed til at efterleve vor Herres opfordring til at vores tale skal være "Ja, ja og Nej, nej" (Men i stemmeboxen jo kun et af delene een gang). Men det er vel påfaldende for debatten op til afstemningen, at der på sæt og vis afspejler sig større uenighed mellem ja og nejsigere indbyrdes end ofte mellem de to afstemningsfløje. Man kan både stemme for og imod "for Europas skyld" og for og imod for Danmarks skyld. For og imod for de andres skyld og for og imod for sin egen skyld. For og imod for økonomiens skyld, og for og imod for visionens skyld. Kan man også være kristen af modsatte årsager? Kan man være medlem af folkekirken både af kærlighed til Kristus og af had til ham? Kan man være det ud fra de snævraste egoistiske grunde og af ren og skær næstekærlighed? Hvem er vi, der har meldt os ind i F.K.F. og som har prioriteret at komme til landskonvent i år? På tirsdag stemmer vi jo da nok forskelligt. Gør vi det på grund af en dybere enighed indbyrdes, end vi vil have med mange af dem, vi samstemmer med den dag? Er der en sandhed i den forestilling, at hvis det danske folk en dag skulle blive enig om, hvad der er kristendom, så ville halvdelen af dem, der ikke regner sig for kristen, blive det. Og halvdelen af dem, der troede, de var det, ville opdage, at det har de aldrig været og aldrig ønsket at blive. Og ville en sådan afklaring ikke komme til at betyde vækkelse og kirkelig fornyelse? Ville vi som kirkelig gruppering, miste nogle men til gengælde vinde des flere? Det er vel sandheden om klinten og hveden, som går igen i den augsburgske bekendelses artikel 8, der taler om hykleriets uundgåelige tilstedeværelse i kirken.

Midt i denne verden. Midt i dette lands folkelige og politiske situation, midt i dette folks kirkelige situation lyder der så også dette lille pip fra os her, som er så få, men som ifølge vores arbejdsgrundlag vil så meget. Ukendte af de fleste, men dog alligevel velkendte af nogle, så vi stadigvæk kan nævnes med større eller mindre afsky når den kirkelige situation skal

anmeldes. Men vi bliver da også endnu engang imellem inviteret ud for at præsentere os selv, når et sogn som kirkelig aktivitet for vinteren har fået den strålende ide at lade de kirkelige retninger "Gå mannequin". Det er i den forbindelse min erfaring, at der er en god interesse og lydhørhed over for vores anliggende, selvom vi naturligvis ved sådanne lejligheder (her mangler noget)

Det kan godt lade sig gøre at forklare mennesker, at katolsk betyder "almindelig". Og det er også muligt at få medhold for en uddybning af forståelsen for den større medleven i gudstjenesten med hele menigheden som det gudstjenestefejrende subjekt overfor Guddommen som det tilbedte objekt. Men selvfølgelig må vi erkende, at vores ydre gennemslagskraft er ringe, og at vi er få, der møder op ved vores stævner, og at vi ikke betyder meget i den kirkepolitiske hverdag omkring menighedsrådsvalg og bispevalg. Der er vi som døende, og se, så lever vi alligevel. Biskopperne må med mere eller mindre udtalt ulyst beskæftige sig med vores eksistens. Og når vi tænker på situationen ved Sct. Jacobs Kirke i København, så er sognelivet tydeligt præget af den livskraftige gruppe af lægfolk, der slutter op omkring H.C. Christensen. Det er helt afgørende for os i vores ydre beståen, at det dog er muligt nogle steder i landet at vise, at også højirkelighed består af flere lægfolk end præster, og, hvad der også er det normale i den almindelige kirkestruktur, flere kvinder end mænd. I den fortsatte strid om de kvindelige præster, er dette sidste også væsentligt, at kvinderne er så synlige som muligt i kirkelivet i og under og mellem gudstjenesterne som en modsigelse af påstanden om, at vores embedssyn skulle være diskriminerende. Vi ved godt som bevægelse, at vi heller ikke i ordinationsspørgsmålet overfor biskopperne ville betyde ret meget, hvis vi stod alene. Det er klart, at det er Indre Mission, der her repræsenterer det tunge skyts, og det har været en opmuntring for os at stå sammen med I.M.'s bestyrelse i denne sag. Der er grund til at sige samme bestyrelse tak for dens udholdenhed her. Det er klart, at netop fordi I.M. er "rige" på bagland og på tradition for at betyde noget, så har bevægelsen også mere at miste i forbindelse med upopulære standpunkter med hensyn til tilslutning og hvad det måtte få af økonomiske forpligtelser, som kan hvile tungt på den bestyrelse, der er tynget af et budgetansvar der gælder mange menneskers daglige udkomme. Godt, at bestyrelsen tør risikere noget ved at fastholde det synspunkt, som også for den er det mest bibelske. Vi vil gerne herfra i en kritisk situation sende Indre Mission denne taknemmelige hilsen som en opmuntring frem mod I.M.'s årsmøde, for at de fortsat tør risikere "intet at have" for dog alligevel "at eje alt".

Danskere er åbenbart nogle uforbederlige individualister. Sådanne, som det er svært at trække os ind i en EF-union, er vi heller ikke på det kirkelige område særlig økumeniske. Vi skal nok passe på, at vi ikke falder for meget for vore egen charme. Vi synes selvfølgelig, at vi ikke er nær så selvglade,

som andre ville være, hvis de havde været os og at vi således er meget mere beskedne end vi har grund til at være. Men det vil stadigvæk være Kirkelig Fornyelses opgave at være ægte økumenisk. Det vil igen sige at være forpligtede på at tjene kirkens synlige enhed, der hvor vi bibelsk og teologisk og kirkeretligt må være forpligtede på det. Og det vil sige den sakramentale enhed koncentreret om dåb, nadver og embede. På de punkter, hvor vi konstaterer brud, må vi være meget villige til først og fremmest at rydde op i vores egne forhold. Teologisk og bibelsk findes der ikke et særligt dansk bispeembede, eller særlig dansk dåb og særlig dansk nadver. Vi vil meget gerne have danske biskopper, der taler dansk og med danske hjerter, men hvis de danske biskopper dermed tror, at så kan de være lige glade med, hvad biskopperne i det øvrige Norden siger ja og nej til af invitationer til at være sammen, når den gode lejlighed byder sig, så bliver "dansk livsstil" og dansk selvtilstrækkelighed til sekterisme og afgudsdyrkelse af det danske, og dermed til sidst et forræderi imod, hvad Gud har givet os som kristne danskere at leve af og forholde os til. Dette er den saglige og alvorlige baggrund for dette landskonvents tema. Det, som vi politisk har lov til at forholde os skeptiske til med et EF, der ifølge sin traktat stadig skal vokse sig tættere og tættere, det kan vi kirkeligt, åndeligt og sakramentalt ikke afvise, uden at vi ender som en afskåret gren, der venter på at blive vissen nok til at forbrændes. Hvis så ovenikøbet denne tendens til at foragte den økumeniske udfordring udefra fører til vilkårlig begrænsning af den indre kirkelige frihed for alt, hvad der har bibelsk og fælleskirkelig hjemstedsret, ja så er det både ved at være trist og pinligt og ved at gå hen og blive ugudeligt at være en kristen dansker på folkekirkens præmisser.

Vi er altså ikke de mange og vi er ikke stærke. Der mangler også meget hos os af professionel dygtighed. Der mangler måske også af og til en del energi og disciplin og selvdisciplin. Det synes at gå bedre for vores søsterbevægelser i de øvrige skandinaviske lande. Der kommer mange flere til deres årlige stævner på Grann og i Uppsala, men vi er her endnu, og der er ikke indkommet forslag til vores generalkapitel om, at vi skal nedlægge foretagendet. Det vil heller ikke komme fra mig. Der er ikke noget i vejen med vores formål og vores arbejdsgrundlag. Det står nemlig og falder med den Skrift og de sakramenter, som vi ikke er ophav til. Den skrift og de sakramenter har vi tilfælles med andre, som ikke regner sig for højkirkelige og heller ikke skal tvinges til det. Deres grunde til ikke at være "med os" kan være personlige skuffelser i mødet med os ved stævner og enkeltvis. Det må vi bære som tugtede, dog ikke helt pint til døde. Det må vi bedrøves over, men så stadigvæk være glade over, at det ikke er vores menneskelige begrænsninger der tegner firmaet. Vi må prøves på vores formål og vores argumenter for det, og så må vi navnlig vinde frem ved, at vi bliver kendetegnede ved det, som vi har lært at holde af, og derfor ikke kan

opgive.

Da vi fik lejlighed til ved annoncetilbud at vise os sammen med andre på det kirkelige supermarked, valgte bestyrelsen at gøre det ved blot at fremhæve ordet fra profeten Habakuk 2,20: "Herren er i sin Helligdom; stille for Ham al jorden!" Med dette ord kaldes en forvirret, men åbenbart uhelbredelig religiøs menneskehed, og dermed også danskhed til orden. At Herren er der, betyder ikke, at han ikke er andre steder. Men hvis vi ikke vil møde ham der, så er det nok alligevel en anden ikke eksisterende Gud, vi forgæves leder efter, både i naturen og i vor egen sjæls dybder. Og hvis vi ikke igen lærer at blive stille for Gud, så mister vi efterhånden også evnen til at høre efter, og så går Guds ord os forbi. Derfor gør vi også vel og ret ved fortsat at stå for afholdelse af retræter. Vi afholdt en sådan sidste år i september med god deltagelse på Sct. Lukas-søstrenes meget smukke feriehus i Smidstrup i Nordsjælland. En lignende retræte vil blive søgt afholdt i år, men endelig aftale med stedet er endnu ikke fastlagt, da der også kan komme andre steder i betragtning. Jeg tænker først og fremmest på Hellig Kors Kloster ved Ringkøbing. Et sted som nogle af os har kendt og fulgt med varm interesse fra dets begyndelse tilbage i halvtredserne, men som nu er ved at komme til live på forskellig vis, for netop også at kunne danne rammen om retræter. Som de fleste vil vide, blev det grundlagt af Hakon og Isa Rabjerg, som med stor personlig indsats og økonomisk offer byggede stedet. Efter deres død er det foreløbig i hænderne på en fondsbestyrelse, der skal arbejde på, at stedet føres videre efter grundlæggernes tanker. Til støtte for dette, er der dannet en støtteforening, som jeg vil anbefale, at man melder sig ind i. Men det er denne kærlighed til Herrens nærvær i hans Helligdom, der skal drive os sammen i vore sogne derhjemme og på vores landskonventer og vore retræter og nu igen på vores familielejr. Vi er ikke de eneste, der afholder retræter, men vi var de første i nyere tid til at genoptage den indenfor folkekirken, og vi skulle efter vort grundlag også være dem, der har det klareste udgangspunkt for det. Vi er heller ikke de eneste, der afholder familielejr. Vi var vist heller ikke de første til det. Vi har ikke været gode nok til at holde dem i live, da vi for år tilbage gik igang med dem. Det er derfor en stor glæde, at der nu er kommet liv i dem igen, og at der atter i år afholdes familielejr på Sundevedcentret. Kirkeligt pædagogisk er ideen genial, og bestyrelsen siger tak til Peter Østerby-Jørgensen fordi han sammen med Thorsgaard Mortensen familien har taget initiativ til lejrens videreførelse. Både for retrætens og familielejrens vedkommende er Herrens nærvær i Helligdommen "midt i lejren" den erfaring, som vi skulle bringe videre til vore omgivelser, "som bedrøvede over vores egen uformåenhed, men alligevel i stand til at være glade og gøre glade".

Der er altså nok at tage fat på. Vi er ikke de eneste, der kan noget i

dansk kirkeliv. ellers så det godt nok ringere ud, end det er, men der er noget, vi kan, og der er også noget, vi er de bedste til, og som ingen andre vil gøre, og som derfor ikke bliver gjort, hvis vi ikke gør det. Vi kan kun sørge for, at vi bliver bedre til det og ved vores smittende glæde og uvillighed til at lade os nedgøre invitere andre med større naturlige talenter til at slutte sig til os i vores arbejdsfællesskab. Bestyrelsen siger tak til alle medlemmer, der hidtil har støttet os med deres medlemskab og konstruktive kritik og opmuntringer og beder jer om at holde ud med os "som ukendte og dog velkendte, som døende, dog, se, vi lever; som tugtede, dog ikke pint til døde; som bedrøvede, dog altid glade; som fattige, der dog gør mange rige; som de, der intet har, og dog ejer alt".

Poul Exner.

BISKOPPER I HISTORIEN

af pastor Erling Kristiansen, Gylling.

Tak for indbydelsen til at sige noget om biskopper i historien. Selvsagt kan det kun blive om nogle af dem. Jeg måtte selv vælge, sagde Poul Exner i telefonen - med et smil, kunne jeg høre. Og det skulle ikke være en forelæsning. Det bliver det heller ikke!

Jeg vil snarere kalde det en genfortælling med en hoben citater. Sagt på en anden måde: Jeg har et album med nogle amatørfotografier, det er genfortællingen, og med en hel del prospektkort, det er citaterne.

Det første billede er fra Malta. Her strandede Paulus som bekendt og måtte opholde sig i tre måneder, før han kunne rejse videre til Rom. I Apostlenes Gerninger læser vi om strandingen og om nogle af de skibbrudnes ophold hos øens fornemste mand, som hed Publius.

"Nu traf det sig, at Publius' fader lå syg af feber og blodgang. Paulus gik da ind til ham, bad og lagde hænderne på ham og helbredte ham. Da det var sket, kom også de andre på øen, som havde sygdomme, til ham og blev helbredt" (Ap.G. 28: 8-9).

Der står ikke, at Paulus forkyndte evangeliet, men det har han givetvis gjort, det har han slet ikke kunnet lade være med. Nogle har taget imod det, andre har været mere vrangvillige.

For nogle år siden var min kone og jeg på Malta. Vi så stedet, hvor strandingen var foregået og hørte nogle af de lokale traditioner. Der er en landsby, hvor man i sin tid havde løftet fødderne mod Paulus og så at sige sparket evangeliet fra sig. Siden har folk i den landsby været platfodede!

Nå, det er jo bare et drilleri fra en nabolandsby. Der er andre traditioner, der er mere hold i. En af dem går ud på, at Publius af Paulus blev indviet til biskop.

Ligestraks undrede det mig, jeg havde ikke tænkt i de baner, men siden har

jeg ræsonneret som så, at det lyder rimeligt. I hvert fald må apostelen jo ved sin afrejse have betroet en at være hyrde. Det kan meget vel have været Publius. Men først har Publius hørt evangeliet og er naturligvis blevet døbt. Det er begyndelsen. Sammen med embedets succession, formidlet ved håndspålægelse, bør man også nævne ordets succession og - selv om jeg ikke har hørt udtrykket før - dåbens succession.

Ældste og tilsynsmænd

Et par år tidligere havde Paulus i Milet taget afsked med lederne af menigheden i Efesus. De kaldes både ældste, presbyteroi, og tilsynsmænd, episkopoi (Ap.G.20:17-38). De samme betegnelser bruges i Titus-brevet, som formodentlig er skrevet nogle år senere. Her finder vi billedet, idealbilledet kunne man sige, af en ret biskop:

Han "bør som en Guds husholder være en mand, der ikke er noget at klage på, ikke selvbehagelig, ikke vredagtig, ikke drikfædig eller voldsom, ikke ude efter skammelig vinding, men gæstfri, glad for alt godt, sindig, retfærdig, from, afholdende; han skal holde fast ved det troværdige ord i overensstemmelse med læren, for at han kan være dygtig til både at formane med den sunde lære og at overbevise dem, som siger imod" (Tit.1:7-9).

Også her er dåben forudsætningen. Det fremgår tydeligt af nogle vers længere fremme, hvor Paulus skriver, at Gud "frelste os, ikke for de retfærdige gerningers skyld, vi havde gjort, men på grund af sin barmhjertighed ved badet til genfødsel og fornyelse ved Helligånden" (Tit.3:5).

Til at begynde med skelnede man ikke mellem presbyteroi og episkopoi. Ligesom der kunne være flere ældste i en menighed, kunne der også være flere tilsynsmænd. Men, skriver Fredrik Nielsen, "enhver Bestyrelse maa have sin Formand, og i et Kollegium paa flere Medlemmer vil Aandsgaver og Arbejdsdygtighed, naar en Tid er gaaet, altid løfte enkelte frem over andre" (Haandbog i Kirkens Historie I 1885, p.179).

Snart er biskoppen ene om at være tilsynsmand. Og han er mere end det. Ret forstået er han Kristus selv, overhyrden, der samler sin hjord omkring sig og er villig til at dø for sin hjord.

Ignatius

Her har vi billedet af Ignatius, biskoppen af Antiokia i Syrien, som under en kristenforfølgelse omkring år 107 er blevet taget til fange og nu føres til Rom for at blive dømt til døden.

Hvorfor har man ikke gjort kort proces og slået ham ihjel med det samme? Han er ikke romersk borger, så årsagen kan ikke være, at han ligesom Paulus har indanket sin sag for kejseren. Snarere vil man bruge ham som afskrækkende eksempel for menighederne undervejs.

Han bevogtes af ti soldater, "leoparder" kalder han dem, hvad der vel

betyder, at de knurrer og bider. Men knækket bliver han ikke. Hvad menighederne får at se, er en forsvarsløs mand med en forunderlig myndighed.

Nogle steder gøres der ophold. I Filadelfia tillader leoparderne deres fange at holde en prædiken. Og i Smyrna giver de ham et ret stort tøjrslag. Foruden med Smyrnas egen biskop, Polykarp, mødes han med biskopperne af Efesus, Magnesia og Tralles. De er kommet for at være sammen med ham. I tilgift får de breve med hjem til deres menigheder. I hvert af disse breve understreges biskoppens betydning. Til efeserne skriver han:

"I bør stemme overens med biskoppens vilje, således som I jo da også gør. For jeres med rette berømte ældsteråd, der er Gud værdigt, er således forenet med biskoppen, som strengene er det med citaren" (Ign.Ef.4,1). Og senere: "Enhver, som husets herre sender for at tage sig af hans husførelse, bør vi tage imod på samme måde som ham, der sendte ham. Derfor er det klart, at man bør betragte biskoppen som Herren selv" (Ign.Ef.6,1).

Fra Smyrna når Ignatius også at sende et brev til de kristne i Rom. De skal ikke bede om, at han må slippe for martyriet. På engang myndigt og ydmygt skriver han: "Jeg er Guds hvedekorn, og med de vilde dyrs tænder bliver jeg malet, for at jeg kan blive fundet at være et rent Kristi brød" (Ign.Rom.4.1).

Fra Troas sender Ignatius breve til filadelfierne og smyrnerne og til Polykarp. Det er det sidste, vi har fra hans hånd. Siden er han blevet ført over til Makedonien og videre til Rom.

Endnu er menighederne forholdsvis små. Og eftersom der ikke er mange "verdsligt vise, ikke mange mægtige, ikke mange fornemme" (2.Kor.1:26), er det begrænset, hvilken indflydelse de har på det omgivende samfund. Det er heller ikke noget, de går op i. Når dagen nærmer sig, betyder politik ikke så meget.

Til sammenligning kunne man nævne Jehovas Vidner. Ikke deres lære naturligvis, men deres plads i folks bevidsthed. De vækker forargelse, men også beundring - for deres afgjorthed og udholdenhed. Selvsagt er der også dem, der føler sig draget af det fællesskab, de har med hinanden.

"Stå fast!" skriver Ignatius til Polykarp, "Sammenkomster skal finde sted noget hyppigere, opsøg alle ved navn." (Ign.Pol. 4,2) Endnu er det altså muligt for biskoppen at kende sine medkristne ved navn. Det er over for dem, han har sin myndighed, ikke over for samfundet. Her er der imidlertid ved at ske en forandring. Menigheden bliver stadig større. Hver dag føjes der nogle til, (Ap.G. 2:47), og forfølgelserne virker modsat hensigten.

Forfølgelse og magtmisbrug

En dag kommer turen også til Polykarp. Prokonsulen vil have ham til at fornægte: "Betænk din høje alder" siger han. "Forband Kristus!" Polykarp

svarer: "I seks og firs år har jeg tjent ham, og han har ikke gjort mig noget ondt, hvorledes skal jeg så kunne forbande min konge, som har frelst mig?" (Pol.Mart.9,2-3 De apostolske Fædre I ved Søren Giversen 1985).

Som det går Polykarp, går det mange andre biskopper og ikke-biskopper. Men "jeres...Grusomhed nytter intet," skriver Tertullian omkring år 200 til bødlerne og deres bagmænd, "Jo hyppigere I meje os, desto flere blive vi. De Kristnes Blod er en Udsæd." (cit. Fredrik Nielsen: Haandbog I,p.208).

På den måde kan man sige, at forfølgelsen er et gode. Men jo flere kristne der bliver, jo større myndighed får biskoppen, ikke blot i menigheden, men også over for samfundet, og det er ikke altid et gode.

Vi ved hver især noget om, hvordan det er at have magt, og om, hvordan man næsten ikke kan undgå at misbruge sin magt. Som i det små så i det store. Man lægger grunden til et hus med fred og fordragelighed. Så får man magt og ændrer planer. Nu skal det være et tårn, hvis top når til himlen.

Foruden martyrbisperne er der allerede i Oldkirken nogle, man kan betegne som magtbisper. Om en bestemt periode skriver Euseb, at "vore saakaldte Hyrder tilsidesatte Gudfrygtighedens Regel og blev optændte af Stridssyge mod hverandre...De tænkte kun paa at øge Tvedragt, paa Trusler, Misundelse, indbyrdes Fjendskab og Had, og de forsvarede deres Magt med Liden-skab, som om de vare Tyranner" (cit.Fredrik Nielsen p.226).

Det prospektkort er ikke smukt. I mit album er der flere af den slags, som jeg kunne have lyst til at rive ud. For nogle år siden var der en litterat, som over for en taknemmelig presse forklarede, at han aldrig læste kirkehistorie. "Det er ikke andet end strid og splid," sagde han, "gensidig mistænkeliggørelse, bandlysninger og kætterbål."

Det har han ikke ret i. Der er andet end det. Kirkehistorien er også en fortsat fortælling om Guds rige med "retfærdighed og fred og glæde i Helligånden." (Rom.14:17). Men det er da rigtigt, at der er strid og splid. Det må der være, dels fordi verden ikke kan lide vidnesbyrdet om Kristus og "står det imod til alle tider," og dels fordi der er nogle, som - i god eller ond tro - laver om på evangeliet.

Af samme grund kan det måske være nødvendigt med bandlysninger eller noget, der ligner. Men kætterbål nej! Lad være at antallet mange gange bliver stærkt overdrevet - bare et eneste ville have været et for meget!

I den forbindelse kunne litteraten også have nævnt det grufulde kapitel, der hedder den kirkelige antisemitisme. Her er nogle af de "rynker lede", der, som digteren siger, skæmmer Kristi "arme gamle brud " (DDS 290).

Undervejs til Nicænum

Ved afskeden med de ældste fra Efesus havde Paulus talt om "de glubske ulve, som ikke vil spare hjorden." Men foruden om forfølgelse havde han også talt om forførelse: "Af jeres egen midte skal der fremstå mænd, som

fører falsk tale for at drage disciplene efter sig" (Ap.G.20:29-30).

Så meget vigtigere er det, at tilsynsmændene fører sand tale og er dygtige til "at formane med den sunde lære og at overbevise dem, som siger imod" (Tit.1:9). Helt fra begyndelsen har det været biskoppernes opgave at stå vagt om den rette tro.

En af de første forførelser og iøvrigt en stadig fare for kirken er den falske gnosis, de på flere måder så besnærende spekulationer, som fremføres af gnostikerne, hvadenten de nu kalder sig sådan eller ej.

Er det ikke særlig dem, Johannes tænker på, når han skriver: "Prøv ånderne, om de er af Gud, thi mange falske profeter er draget ud i verden." (1.Joh.4:1)? Om Johannes' elev Polykarp ved vi, at han bekæmper gnostikerne. Det samme gør Polykarps elev, Irenæus, som blev biskop i Lyon.

I bogen Gendrivelse og kuldkastelse af den falske gnosis går Irenæus ud fra Skriften. Men selv om Skriften ikke fandtes, ville der alligevel være noget at bygge på, nemlig den overlevering, som apostlene har betroet menigheden som "livsdrick" og "dør til livet". For Grundtvig er der ingen tvivl om, at denne "sandhedens regel" er Apostolicum. Derfor siger han om Irenæus:

Se engang hvad han tør skrive
Om det lille Troens Ord,
Som, af Aanden holdt ilive,
Er Livs-Kilde trindt paa Jord.

(Christenhedens Syvstjerne, Græker-Menigheden 40).

For menighederne gælder det om ligesom den første menighed at holde fast ved "apostlenes lære og ved fællesskabet" (Ap.G.2:42). Gnostikerne forkynder en anden lære og skiller sig på den måde ud fra fællesskabet. Derfor må Irenæus tage til orde imod dem. For at holde læren ren og for at holde sammen på fællesskabet.

Der er andre personer og grupper af personer, som ligeledes forkynder et andet evangelium, og som kirken derfor må tage afstand fra. Men mange gange er det svært. De pågældende er måske fremtrædende medlemmer af menigheden. "Af jeres egen midte," sagde Paulus, "skal der fremstå mænd, som fører falsk tale."

Eller de pågældende siger måske noget, som ligestraks lyder rigtigt, eller som - hvem ved? - vil vise sig at være en naturlig konsekvens af evangeliet. Vanskeligt har det været at stå vagt om troen og samtidig at skulle grunde over væsentlige spørgsmål: Hvordan er Sønnens forhold til Faderen? Hvordan skal vi tænke om Helligånden? Det var noget af det, der blev spurgt om, og som der jo helst skulle svares på.

For os er det ikke så svært at tage afstand fra de, om jeg så må sige, klassiske kætterier. Men for de første århundreders bisper og koncilmædere var

det somme tider endda meget svært. Det er dem, der har kæmpet og lidt, arbejdet og bedt for at holde kirkens skib på ret køl og på ret kurs. Eller sagt på en anden måde: Uden dem havde vi ikke haft Nicænum.

Jeg kunne have lyst til at blive i de første århundreder og sige noget om mænd som Athanasius, Hilarius af Poitiers, de tre "hierarker" fra Kappadokien, Ambrosius, Augustin og en hel del andre. Men nu hedder emnet jo "biskopper i historien", så jeg må blade videre i albummet.

Dog er der et enkelt smukt prospektkort, jeg vil vise frem. Det forestiller mødet mellem Basilios og præfekten Modestus, der kommer for at vinde ham for kejserens politik. Om det møde skriver Helge Haystrup:

"Basilios mindede præfekten om, at den, der intet ejer, intet har at miste ved en konfiskation. Og den, der kun er en fremmed og udlænding i denne verden, befinder sig jo allerede i et eksil, fjernt fra sit sande fædreland. Den, hvis legeme er ødelagt af årelang fasten, ræddes heller ikke for trusler om tortur, tværtimod kommer døden til ham som en velgerning, en befrielse ud af den nuværende elendighed. En sådan tale fik uvilkårligt præfekten til at udbryde: 'Sådan, med en sådan dristighed har ingen talt til mig før i dag!' Basilios stolte svar lød: 'Så har du øjensynlig aldrig truffet en biskop!'" (Helge Haystrup: Oldkirkens Guds billede 1988, p.155).

Skisma

Der er nogle bispeembeder, som er fornemmere end andre, og det fornemste er det i Rom. Sådan ser man i hvert fald på det her i Vesterland. I den østlige kirke er man mere forbeholden. Ganske vist får pave Leo i året 445 kejseren i Byzans til at dekretere, at hvad Rom beslutter, skal være lov for alle. Men siden viser det østlige forbehold sig igen.

Det sker også, at Rom synes, Konstantinopel går for vidt. Gregor den Store kan ikke lide, at Johannes Fasteren kalder sig økumenisk patriark. Skulle nogen have den titel, måtte det være Sankt Peters efterfølger, men han vil ikke kalde sig universalis apostolus. "Thi hvis en er almindelig Biskop," siger han til bisperne i Illyrien, "saa ere I Biskopper jo slet ikke Biskopper."

Selv kalder han sig "Guds tjeneres tjener." Kun når en biskop er forsømmelig, kan romerbispen blive nødt til at gribe ind, "og saa ved jeg ikke, hvem der ikke skulle være den apostolske Stol undergiven; men ellers ere alle, som Ydmygheden kræver det, Ligemænd." (Fredrik Nielsen: Haandbog II p.80 f.)

"Guds tjeneres tjener" - servus servorum Dei - har siden været en af pavens titler. For os at se har nogle af paverne da også svaret til den titel. Andre har været, hvad jeg før kaldte magtbisper, for enkeltes vedkommende endda i uhyggelig grad. Det er en af årsagerne til, at Øst og Vest ikke længere kan følges ad.

Også efter skismaet vil ortodokse og romersk katolske kristne indrømme

hinanden, at de for begge parters vedkommende hører hjemme i den ene hellige almindelige apostoliske kirke. Ikke desto mindre er der store forskelle. Det viser sig også i dag. Som vesterlændinge er vi vel tilbøjelige til at se skismaet fra Roms synspunkt. Det kan selvsagt også ansues østfra.

Kristi Kirke til Dana

Endnu før skismaet var kristendommen i den østlige skikkelse nået til Rusland og i den vestlige skikkelse til Nordtyskland og Danmark. En af de første missionærer her hos var ærkebiskoppen af Rheims, Ebo eller Ebbe, som Grundtvig kalder ham:

Hr Ebbe sad med Bispestav	Saa tung da blev den Stav i Haand,
Til Rheims i Vesterleden,	og Kaaben var til Byrde,
Ham græmmede det Hedenskab	Han hørte Røsten i sin Aand:
Saa nær ved Kristenheden:	Du kalder dig en Hyrde!
Han saa' de danske Hedningbud	Men Hyrden god i Ørken gaar
I Kejsergaard gaa ind og ud,	At lede op det tabte Faar
Det gik ham nær til Hjærte.	Og sanke det til Hjorden.

Da blev saa let den Hyrdestav,
Og Ebbe flux med Glæde
Den tunge Kaabe kasted af
Og gik med Stav fra Sæde:
En bedre Byrde haabed han
At hente i det Hedningland
Og til Guds Alter bære.

(Ebbe og Harald Klak, nr 109 i Sangværk til den danske Kirke-Skole, her citeret efter 4. udgave 1883).

Nogle år efter Ebo kommer den mand, vi plejer at kalde Nordens apostel, den unge drømmerige Ansgar. Også han bliver ærkebiskop og er i Rom for at modtage palliet af paven. Til at begynde med er han biskop i Hamborg. På sine gamle dage bliver han det i Bremen og får et nyt pallium af en ny pave.

"Vi paaminder dig om," skriver pave Nicolaus "at du aldrig bør indvikle Embedet, som du har paataget dig, i verdslige Forretninger." Det havde Ansgar formodentlig heller ikke tænkt sig. Han var ikke typen på en politiker. Derimod var han en beder, og hans bøn bar frugt: En dag kom der bud fra kong Hårek, som havde ødelagt kirken i Slesvig, at nu ønskede han tværtimod "at gøre sig værdig til Kristi Gunst og Biskoppens Venskab."

Så kunne der igen bygges kirke, ja kongen "gav endog sit Samtykke til - hvad der hidtil tyktes Hedningerne en Skændsel - at der maatte være en

Klokke i Kirken." (Rimbert: Ansgars Levned, oversat af P.A.Fenger 1911, p. 122).

"For kort tid siden har man ude i mudderet ved Haddeby Nor fundet en kirkeklokke. Det er sandsynligvis Nordens ældste kirkeklokke, klokken fra Ansgars kirke" (Richard Andersen Vandringer syd for grænsen 1981, p.97).

I bogen om Ansgars liv fortæller hans ven og efterfølger på bispestolen Rimbert om hans fromhed, hans frygt for den mindste forfængelighed, hans sagtmodighed og mildhed mod alle, hans drømmesyner og hans længsel efter martyriet. "Helgenbiografi!" siger nogle og trækker på skuldrene. Men hvorfor skulle det egentlig ikke være sandt?

Der er nogle ord, som burde være umulige. Et af dem er sværmission, et andet tvangsdåb. Jeg synes, det er godt, at Danmarks kirkehistorie ikke begynder på den måde. Ikke at det var nemt at forkynde evangeliet her. Ansgar var somme tider ved at tabe modet. Sidste gang han talte med Ebo, bad han om et trøstens ord.

Da var det, skriver Rimbert, som om en profetisk ånd kom over Ebo. "Jeg er viss paa," sagde han, "...at om det ogsaa stundom for Syndens Skyld skal blive ligesom forhindret, hvad vi har begyndt hos hine Folkefærd, skal det dog aldrig gaa helt tilbage, men bære Frugt ved Guds Naade og lykkes, indtil Herrens Navn naaer til Verdens Ende." (Ansgars Levned, p.164)

Af den profeti er der et ekko i Grundtvigs digt Christi Kirke (til Dana), skrevet til tusindårsfesten i 1826. Digteren tænker sig, at kirken taler til Danmark og bl.a. bruger billedet af en tjørnelund:

Meget har, med Haand og Fod
I din Tjørne-Lund jeg døiet.

Men, hedder det videre i en bevægende strofe:

Tit jeg vel har truet med,
Tjørne-Lunden Rygg at vende,
Aldrig dog, ved grønne Bredd,
Kunde jeg det naae og nænne,
Altid Nattergalen sang:
Seent men sødt i Dane-Vang!

(Kong Harald og Ansgar. Rim-Blade af Danmarks Kirke-Bog til Jubel-Aaret, 1826, her citeret efter Begtrups udgave af Grundtvigs skrifter, bd. 5, p.34 ff).

Fra Gylling Kirke

Jeg blader videre i albummet, og her kommer nu nogle amatør billeder fra Gylling kirke. Den er som så mange landsbykirker opført i slutningen af 1100- eller i begyndelsen af 1200-tallet. Romansk med fladt loft. Koret mod øst naturligvis, mod solopgangen. Døbefont af granit, med løver.

Hvem har indviet kirken? Var det biskop Svend, (1166 - 1191) ham, der var

konsektreret i Sens under ærkebiskop Eskils landflygtighed, og som senere havde været med på togtet til Rygen sammen med Eskil og kongens ven, Absalon af Roskilde? Eller var det en af brødrene Vognsen, Peder (1191 - 1204) eller Skjalm (1204 - 1215)?

Nu venderne er nedkæmpet, kan man så meget bedre koncentrere sig om kirkebyggeriet. Hvert sogn skal have sin kirke af sten, og domkirkerne skal gøres større. Vinduerne er endnu små, med runde buer. Men omkring Paris er en ny stil ved at vokse frem, den gotiske, som vi jo egentlig burde kalde den franske.

I Frankrig har biskop Svend set begyndelsen til de prægtige gotiske katedraler. Han har truffet nogle af bygherrerne fra det franske episkopat. Iøvrigt er han meget optaget af klostrene. Han har måske ikke som Eskil mødt Bernhard af Clairvaux, men ligesom Eskil bliver han cisterciensernes - og det vil her i stiftet sige Øm Klosters - velgører.

Jeg blader videre til slutningen af 1400-tallet. Fra 1449 til 82 hedder biskoppen i Århus Jens Iversen Lange. Det er ham med de tre roser, som man ser så mange steder i domkirken. I hans tid bliver koret i Gylling kirke overhvalvet. Der skal ligesom være en baldakin over alterets sakramente. Og til ære for biskoppen bliver de tre roser anbragt i baldakinen som et kalkmaleri.

Når man har sin gang i en gammel kirke, kan man ikke lade være med at tænke på dem, der før har haft deres gang her. Sådan forestiller jeg mig en ung mand, der for nøjagtig fem hundrede år siden, i sommeren 1492, er kommet ind i Gylling kirke.

Biskop Jens er død, men hans roser lyser stadig med friske farver. Kirken har stor magt, og det er godt, synes den unge mand. Eller er han engang imellem lidt betænkelig ved denne store magt? Godt i hvert fald, at kirken står her med døbefont og alterbord. Godt, at her fejres messe, og at man får lov til at bede.

Trods det at der hverken er fjernsyn eller aviser, kan det godt være, at den unge mand ved et og andet om forholdene i Europa. Han kan godt have hørt om Granadas fald og måske om ordren til de perfide jøder om at forlade Spanien, måske også om storinkvisitoren Torquemada og hans kætterbål.

Derimod kan han ikke vide, at der nu om et par måneder bliver opdaget en ny verden, eller at der omtrent samtidig bliver valgt en ny pave, Alexander den Sjette Borgia. Selvsagt ved han heller ikke noget om en tysk skoledreng ved navn Martin Luther.

Men om vi tænker os, at den unge mand når at blive fyrrer eller bare femogtredive år ældre, så når han formodentlig at få et og andet at vide om den nye verden, og han vil ikke kunne undgå at høre noget om Luther.

Reformation

I 1517 angriber Luther afladshandelen med sine teser. I 1520 lyser paven Luther i band, i 1521 indstævner kejseren Luther for rigsdagen i Worms. Det er begivenheder, som hurtigt rygtes og sætter noget i gang, også her i landet. Reformationen er lige så lidt som skismaet et lyn fra en klar himmel. Det har ulmet længe.

Og ved rigsdagen i 1536 indføres så reformationen i Danmark. Den danske kirke bliver en evangelisk-luthersk kirke. Hvad bisperne angår, afsættes de. Man vil aldrig mere have sådanne bisper, "som regerer udi Riget".

Derimod vil man have "andre kristelige Bisper og Superattendenter, som det menige Folk kunne lære, undervise og prædike det hellige Evangelium fore og den hellige kristelige Tro." (citeret efter P. Severinsen: Hvordan Reformationen indførtes i Danmark 1936, p. 162).

Man kunne måske nok have fået en af de gamle bisper til at konsektrere de nye - omend med en, set fra Roms synspunkt betænkelig intention. Sådan bar anglikanerne sig ad, og sådan bar svenskerne sig ad. Her i Danmark gjorde man noget andet:

Af kurfyrsten i Sachsen lånte man, d.v.s. kongen, Luthers ven og medarbejder Johann Bugenhagen og fik ham til at komme til Danmark. Han stammede fra Pommern og blev derfor kaldt Dr. Pommeranus eller slet og ret Dr. Pommer. Han var en lærd og from præst, en dygtig administrator, men biskop var han altså ikke.

I juli 1537 kommer han til København. Den 12. august salver og kronar kongen og dronningen, og tre uger senere, den 2. september indvier han de syv nye superintendenter. Det er deres titel. Dog kaldes de også biskopper. Det varer da heller ikke længe, før det lange besværlige superinten- eller superattendent helt går af brug.

Apostolsk succession

Men er de så biskopper? Det er et spørgsmål, som har optaget og stadig optager mange og med rette. Nogle romersk-katolske vil straks svare nej. Det siger de også, når anglikanere og svenskere spørger dem.

(En parentes: Gad vidst, hvad biskoppen af Rom tænkte, da biskoppen af Aalborg under pavebesøget tiltalte ham med ordene "Broder Biskop!" Det har strejft mig, at Johannes Paul II måske nok ville have foretrukket et lidt fjernere slægtskab. Ikke bror, men lad gå med fætter eller onkel!).

På spørgsmålet: Er de biskopper? vil nogle romersk-katolske altså svare nej. Afgjort eller venligt tøvende. Andre er - eller var i hvert fald for en halv snes år siden - af en anden mening. Her vil jeg citere nogle udtalelser fra en romersk-katolsk / evangelisk-luthersk kommission, der bl.a. havde den romerske biskop Martensen som en af formændene:

Ved den apostolske succession "forstår man i almindelighed biskoppernes

uafbrudte embedsefterfølgelse inden for en kirke. Ofte forstår man imidlertid også apostolsk succession i den indholdsmæssige betydning af kirkens apostolicitet i troen...

"I Det nye Testamente og i de tidlige kirkefædres tid blev eftertrykket lagt på den indholdsmæssige forståelse af den apostolske succession i tro og liv. Den lutherske tradition taler i denne sammenhæng om en 'successio verbi'. I den moderne katolske teologi slår den opfattelse mere og mere igennem, at den indholdsmæssige forståelse af apostoliciteten er det primære. I denne forståelse af den apostolske succession er der altså ved at opstå en vidtrækkende overensstemmelse." (Den romersk-katolsk/evangelisk-lutherske kommission: Det kirkelige Embede 1983, p.32 f)

Er det ikke også vigtigt - i det som i andre spørgsmål - at erindre sig, at de romerske katolikker ikke er de eneste katolikker, endside de eneste, der gransker Den hellige Skrift?

Lidt mere om successionen: I 1700-tallet beskæftigede man sig ikke så meget med spørgsmålet. Jeg ved ikke, om Brorson nogen sinde har ytret sig desangående. Derimod ved jeg, at Balle i 1784 blev spurgt, om en dansk biskop evt. var villig til at indvi nogle anglikanske biskopper.

Det drejede sig om biskopper i den anglikanske kirke i Amerikas forenede Stater. USA havde netop frigjort sig fra England. Derfor fik man ikke en amerikaner til at aflægge "den troskabsed til Englands konge, som var en betingelse for at modtage bispevielse af en engelsk biskop."

Hvad angår bispevielsen, var Balle velvillig, men han havde sine betænkeligheder, ikke mindst på grund af anglikanernes reformerte nadversyn. Planerne kom derfor ikke til udførelse. Sagen endte med, at "nogle anglikanske biskopper i Skotland, hvor den anglikanske kirke ikke er statskirke, foretog indvielsen af de nordamerikanske biskopper." (Svend Borregaard: Apostolsk succession, Kirkens Verden 1960, p.1) .

I 1800-tallet ville en sag som denne have været utænkelig - ikke mindst efter Newmans og Puseys og andres anglokatolske Oxford-bevægelse i 1830'erne. Også herhjemme var man i 1800-tallet mere opmærksom på successionen end tidligere.

Da Skat Rørdam i 1895 var blevet udnævnt til Sjællands biskop, skrev Otto Møller til sin gamle ven følgende: "Skjøndt jeg slet ingen god eller gyldig Grund kan give for det, saa kan jeg alligevel ikke negte, at det vilde tiltale mig, om der var en svensk eller endnu hellere en engelsk Biskop nærværende den Dag og tog Del i Handlingen.

"Jeg husker nok, at Martensen var meget fornærmet over, at nogen (hvem det forresten var) ønskede det, da han blev viet. Men jeg ser ikke, hvorfor han egentligt var saa ilde berørt ved dette Ønske; thi enten har det jo intet at betyde og kan altsaa heller ikke skade, eller ogsaa kunde det gavne lidt, og nok saa lidt er dog mere end intet."

Nogle måneder senere fortæller Skat Rørdam om en visitatsrejse, der bl.a. har ført ham til Agersø: "Skolepigerne mødte ved Landgangsbroen for at strø Blomster for mine Fødder paa Vejen op til Præstegaarden." Det var jo ganske rørende, skriver Otto Møller, det med pigerne, der strør blomster for dig. Her bruges det kun ved begravelser!

(Otto Møller og Skat Rørdam En Brevveksling II 1916, p.247 og 255 ff) .

Visitatser

Dr. Pommeranus havde indprentet de syv superintendenter, at de skulle gøre meget ud af visitatserne, og det gik de straks i gang med. Der var praktisk-økonomiske forhold, der skulle ordnes, og fremfor alt skulle reformationen gennemføres ude i sognene.

Den mest betydelige af de syv var nok Peter Palladius, Ribedrengen, som kom lige fra Wittenberg, på engang en lærd mand og en mand, der kunne tale tidens sprog. Det havde været på tale at gøre ham til overbiskop. Af forskellige grunde blev det ikke til noget. En af grundene kan have været hans beskedenhed.

Et par måneder efter bispevielsen var han sammen med kongen i Sorø. Abbeden i klostret havde fornylig bekostet en ny gravsten til Absalon. Derfor var graven åbnet. Der lå Absalon. Der lå også hans ring. Den tog kongen og gav Palladius, men han lagde ringen tilbage. Man burde ikke tage fra de døde, sagde han (Severinsen p.181).

Peder Palladius har som bekendt skrevet en visitatsbog. I afskrifter har den verseret mellem de øvrige biskopper, trykt blev den først langt senere. Det er en dejlig jordnær og hjertevarm bog fuld af forståelige eksempler og fyndige formuleringer.

Det må have været en oplevelse at høre Palladius, når han mild og myndig sad i kordøren og belærte en sognemenighed om kirkehuset og de fem gerninger, som er der at gøre, nemlig at bede, at høre Guds ord, at gå til sakramentet, at love og takke Gud og at betænke de fattige.

Videre taler han om præst og degn og kristendomsundervisning. Han kalder de unge til sig, katekiserer og formaner, siger derefter noget om skolegang, om forskellige skikke, om forholdet mellem mand og kone, om godt naboskab og om meget andet.

Indimellem må der nødvendigvis have været pauser, men ellers har man indtryk af, at belæringen har varet fra morgen til aften. Herpå tyder også afskedsordene "God Nat, kære Børnlille! Gud bevare eder udinden sin Naade!"

Fra de følgende århundreder er der bevaret en hel del visitatsdagbøger og -indberetninger. Man får her nogle, ofte storartede billeder af såvel biskopperne som af de forskellige menigheder med deres præster og degne og unge mennesker, som skal gøre rede for deres børnelærdom.

Man får også indblik i tragedier. Dengang som nu var der præster, som havde det svært med sig selv og derfor også med andre. Der var drikkfældige præster og stridbare præster. I december 1629 skriver Odensebispens Hans Mikkelsen om Hr. Hans i Lunde, der klagede over, at Hr. Knud i Egeense havde "drevet ham en Lussing... paa et Præstekonvent ." Et andet sted klager bønderne over, at deres præst er "umaadelig gnaven og stikken." (H.G.A.Jørgensen: Sognepræst og Præstegaard, 1937, p.179).

Indimellem er der selvsagt også bemærkninger om noget lyst og glædeligt. "Sorrige og glæde de vandre tilhobe, / lykke, ulykke de gange på rad." (DDS 41) Det samme gælder Brorsons notater fra midten af 1700-tallet. Her kommer et af de lyse. Det handler om visitatsen den 8. maj 1743 i Dybe kirke :

"I dend Meenighed hafde ieg en særdeles glæde af ungdommen, som svarede af egen aandelig forfarenhed (erfaring) med ugemeen (ualmindelig) munterhed. Ja ieg kand vel sige, at ieg aldrig kunde ønske mig større glæde. Da endelig Tiden og Kræfterne mindede mig at slutte, maatte ieg dog efter disse kiære unge Menniskers indstændige begiæring continuere med Examine, saalænge mueligt var." (H.A.Brorsons Visitatsberetninger og Breve ved L.J.Koch 1960, p.11).

I 1783 blev Nicolaj Edinger Balle Sjællands biskop. "Ingen Tid henrinder behageligere i mit Liv," skriver han i januar 1789, "end naar jeg..vandrer omkring iblandt Herrens Tjenere og skuer paa de yndige Frugter, som allevegne fremspire i Herrens Vingaard under deres troe Pleie og Tilsyn."

Elleve år senere er tonen en anden. Præsten i Ledøje har lige forløbet sig over for ham. "Jeg tabte vel ikke min Blidhed," skriver han, men som det fremgår, har det været en ubehagelig oplevelse. "De stolte Præster have ingen Ærbødighed eller Kærlighed mere tilovers for deres Biskop. Deres Animosité imod ham bliver tidt kendelig" (H.G.A.Jørgensen p.322).

Peter Christian Kierkegaard

Mon ikke det er en ensom bestilling at være biskop? Jeg tror det. På en vis måde kan man sige, ethvert arbejde er ensomt. Hvordan afgør man, og til hvad nytte egentlig, hvem der er mere ensom end andre? Men svært er det, tror jeg, at være episkopos.

Det var svært under den franske revolution, da magthaverne krævede en ed, som de pavetro ikke kunne aflægge. Det var svært under den russiske revolution. Jeg ville ønske, jeg vidste og kunne fortælle noget om bisperne i Rusland, dem med Nicænum broderet på deres biskoppelige dragt. Men det er så lidt, man får at vide, selv i dag, om den kirke, denne underligt forsvarsløse kirke, som nu igen kan ånde lettet op og holde gudstjeneste i fuld offentlighed.

Det er svært naturligvis at være biskop på missionsmarken, men jeg tror

også, det har været svært for Mynster. Tænk at være biskop for Grundtvig og Søren Kierkegaard!

I 1856 blev Sørensen bror Peter Christian biskop i Aalborg. Han var grundtvigianer, den første på en bispestol. Men han var jo også sin fars søn.

Et sted i sine papirer nævner Søren Kierkegaard "det forfærdelige med den Mand, der en Gang som lille Dreng, da han gik og vogtede Faar paa den jydsk Hede, led meget ondt, sultede og var forkommen, paa en Høi stod op og forbandede Gud."

Da Peter Christian mange år senere fik forelagt den optegnelse, brast han i gråd og sagde: "Det er Fars historie - og vores med!" Som biskop sendte han penge til fattige familier, så drengene ikke behøvede at komme ud at tjene så tidligt. Han havde også planer om en forening, der skulle skaffe hyrdedrengene regnkapper, mad og gode bøger.

Efter nogle få måneders ægteskab havde han mistet sin første kone. Han giftede sig igen og fik med sin anden kone sønnen Poul, som blev et ulykkeligt menneske, der gjorde sine forældre megen sorg. Denne Poul Kierkegaard sagde engang om sig selv og sin familie: "Min farbroder blev Enten-Eller, min fader blev Både-Og, jeg blev Hverken-Eller."

Peter Christian Kierkegaard var en dygtig og myndig biskop, men svært havde han det. Da han i 1875 som halvfjerdsårig søgte sin afsked, var det bl.a. med den begrundelse, at han var uværdig til embedet.

"1879 frabad han sig en tiltænkt æresdoktorgrad. Samme år søgte han om kongens tilladelse til at frasige sig sin rang som biskop og sine høje ordener. 1884 lod han sig umyndiggøre og ville sættes for en domstol for at bekende sine synder.

"Da han en onsdag vilde gaa til alters i Budolfi Kirke, fandt han altergangs-gudstjenesten aflyst, fordi ingen havde meldt sig forud, heller ikke han selv. Det tog han som Guds vidnesbyrd om, at han for fremtiden var udelukket fra nadveren. Til det sidste holdt han usvigeligt fast ved troen, men naaden - mente han - gjaldt ikke ham. Han døde 24. februar 1888." (Anders Malling: Dansk Salmehistorie VI 1971, p.381 f).

På Peter Christian Kierkegaards gravsten står ordet fra Første Johannesbrev: "Om end vort hjerte fordømmer os, da er Gud større end vort hjerte." (1.Joh.3: 20).

Andre hyrder

I 1922 fik vi bispevalgloven. Ved det første valg efter den nye lov var Olfert Ricard en af kandidaterne til stolen i Roskilde. Han blev ikke valgt, og det var han ked af. Kaj Munk refererer ham for en udtalelse, der lyder sådan:

"Hvorfor tager den gode Gud sig ikke af Bispevalg i Danmark?...Ak, naar han har kigget i Morgenberlingeren og set Resultatet, ryster han paa Hovedet og rækker den videre til Englene."

Mon Ricard dog har udtalt sig sådan? Eller er det Kaj Munk, som har lagt ham ordene i munden som optakt til en fælles lovprisning af Ammundsen i Haderslev? "Jeg gjorde ham...opmærksom paa, at i Sønderjylland havde Gud blandet sig i Bispevalget, og det blev vi da ogsaa hurtigt enige om." (Kaj Munk: Himmel og Jord 1938, p.97 f).

Kaj Munk skriver om Ammundsen, at han fik en krumstav. Det er et billede. Danske biskper bærer som bekendt ikke stav. Derfor kan de godt i overført betydning føre staven.

(Apropos stav har en bispestav engang givet mig en af mit livs skuffelser. Det var ved Dons Christensens bispevielse. Sammen med andre teologiske studenter havde jeg meldt mig som marskal i Frue Kirke, og her var to af os blevet sat til at hjælpe bisperne.

En af dem, husker jeg, havde et lille forgyldt spejl, hvori han længe og åbenbart med stille fryd betragtede sit ærværdige ansigt. To andre havde en venskabelig strid om, hvis kåbe der var den ældste. Fuglsang Damgaard holdt opsyn med det hele. Med sin karakteristiske stemme sagde han til Dons: "Du ser så ung ud!" Hvortil Dons beskedent svarede: "Jeg er vist også den yngste."

Der var også udenlandske biskopper med: Schjellerup fra Norge, Nygren fra Lund og en finsk biskop, som jeg tror, hed Rosenqvist. Ham skulle jeg hjælpe i tøjjet. Han havde en lille taske med, åbnede den, og der lå så staven, i tre dele til at skrue sammen ligesom en støvsuger!

Nu kan jeg godt se, at det var både praktisk og nødvendigt. Men i min romantiske ungdom havde jeg forestillet mig, at han havde siddet med den i flyvemaskinen eller var gået omkring med den på skibet, ikke til at tage fejl af: Her kommer en biskop!

I 1935 udgav Gunnar Rosendal i Osby bogen Kyrklig Förnyelse. Man finder her noget om episkopatets forfald. "I 1800-tallet," skriver han, "havde den svenske kirke visse biskopper, som synes at have været mere tilbøjelige til at gøre en indsats i rigsdagsdebatterne end i at prædike Guds ord. Og som hellere har deltaget i verdslige fester end i måltidet omkring Herrens bord.

"Følgerne af dette forfald er ikke udeblevet. Kristenheden i Sverige er splittet på en måde, som måske ikke havde været nødvendig, om vi havde haft et visere og frommere episkopat i forrige århundrede...

"Biskoppen indtager en fremskudt social plads...Men han hædres og æres efter rangforordningen, omtrent som en amtmand, ikke som en fader i Gud...Biskoppen betragtes og, hvad værre er, synes sommetider at betragte sig selv som en inspektør...Det er en overfladisk og verdslig opfattelse af kirkens højeste embede" (p.99 f.).

Under krigen

I 1938 var der en tysk biskop, Martin Sasse fra Thüringen, som udsendte

en erklæring, hvori han helhjertet gik ind for Hitlers jødelove: "Den 10.november, på Martin Luthers fødselsdag stod synagogerne i Tyskland i flammer...På den måde krones denne velsignede kamp, som vor Führer har ledet til frigørelse af vort folk." (Her citeret efter Leo Eitinger: Mennesker blandt mennesker, Oslo 1985, p.154)

Lignende toner kunne høres også fra romersk-katolske gejstlige. Under krigen var der en litauisk biskop, som opfordrede sin menighed til at angive jøder til Gestapo og SS. Og Polen er jo fra gammel tid et paradoks: Både det fromme romersk-katolske Polen og det grumme antisemitiske Polen. Jomfru Marias Polen, som af et godt hjerte forfølger hendes landsmænd.

Gud ske lov var der mange undtagelser. En af dem var en ung teolog ved navn Karol Woytula. Også i Tyskland var der undtagelser, Niemøller f.eks. De danske biskopper kan ikke betegnes som undtagelser. I efteråret 1943 udsendte samtlige danske biskopper et hyrdebrev, hvor de klart tog afstand fra jødeforfølgelsen.

Sammen med andre konfirmander var jeg i kirke, den dag hyrdebrevet blev læst op. I sognet havde vi haft en ung jøde, Gert som han hed, en tysk flygtning, som skulle lære landbrug i Danmark for senere at blive pioner i Israel. En jøde havde vi altså mødt, derimod havde vi aldrig mødt en biskop. Nu oplevede vi, at biskopper foruden at være præsternes overordnede også var nogle, der tog Gert og hans landsmænd i forsvar.

Og det er så det sidste amatørfoto i det album, jeg har taget med om biskopper i historien. Men der er endnu et prospektkort, et citat. I sit første brev til Otto Møller efter bispevielsen i 1895 skriver Skat Rørdam:

"Hvad der sker ved Ordinationen, særlig ved Bispevielsen, det kan jeg lige saa lidt nu som før - og lige saa lidt som Du - sige noget bestemt om. Det kunde jeg heller ikke, den Gang jeg i sin Tid blev ordineret til Præst. Men det havde jeg dog en dyb Følelse, eller et dybt Indtryk af, da jeg knælede for Alteret, og de mange Hænder hvilede paa mit Hoved, mens Bønnen bades, at nu var eller blev jeg rettelig beskikket til denne Tjeneste, og at derfor Guds Velsignelse til den ikke skulle udeblive, saa sandt jeg ellers kunde tage imod den og tage den med mig i min Tjeneste, og at jeg saaledes kunde være vis paa at gaa i mit lovlige kald, naar jeg røggede den."

Det lange brev, som er dateret den 22. maj, slutter med ordene: "Saa lev nu vel, min gamle Ven. Gud være med Dig og Dine. Nu har vi dejligt Foraar udvortes. Gud give os alle at bevare Foraaret i vore Hjerter."

TRE PRÆDIKENER

holdt på FKF's LANDSKONVENT i Sct. Pauls Kirke 28.-30. maj 1992.

1) Prædiken til Fest-Messen af Fl.Baatz Kristensen, Sct. Pauls Kirke, Århus:

Lad os bede!

Herlighedens Fader, giv os visdoms og åbenbarings Ånd i vores erkendelse af Kristus, oplys os, så vi forstår hvilket håb, du har kaldet os til, hvor rig på herlighed din arv er iblandt de hellige, og hvor overvældende stor din magt er i os, som tror. Amen.

Vi fejrer festmesse, fordi Kristus har bestegt tronen og nu er "ovenpå" som den, der har magten. Denne morgens prædiken vil samle sig om den position, han kom frem til, da han tog fra vores eksistensform og ind i Guds måde at være på. Vi hørte det i evangeliet: "Herren satte sig ved Guds højre hånd", han er "siddende ved Gud Faders, den almægtiges, højre hånd", siger den apostolske trosbekendelse, og vi skal om lidt synge den nikænske bekendelse om at han "sidder ved Faderens højre hånd". Det vi vil spørge efter er dette: Hvad gør Kristus nu på sin trone i den tilværelsesform, hvor han er fri af både tiden og rummet og dermed har større indflydelse end før og er os meget mere nær end han tidligere har kunnet være. Hvad laver han, hvad bestiller han, foretager han sig?

Ny testamente siger noget derom, som det er naturligt at tage frem her ved Kristi Himmelfartstide. Det forekommer mig også, at Hans nuværende aktivitet deroppe ofte overses af os, den står sjældent for os i sin styrke, vi taler ikke ofte om den, men det har vi brug for at gøre, for kun således kan vi være jorden og vores nuværende tilværelse rigtig tro! Uden Ovenlysets horisont bliver vi for jordiske, vi taber orienteringssansen. Vi er så altfor dennesidigt orienterede, derfor kører vi ekstra træet, bliver lettere bitre, kolde, mismodige, hovmodige. Vi trænger til denne realistiske horisontudvidelse netop for vores jordiske livs skyld! Hvad vil skal til nu er altså ikke himmelske drømmerier for særlinge med over-skud, men vi søger at tilegne os budskabet om Kristi sæde ved Faderens højre til brug for almindelige kristne.

Vi spørger altså: Hvad gør Kristus nu?

Og vi svarer:

I. Kristus regerer.

Igen og igen slutter søndagskollektterne "ved Jesus Kristus, vor Herre, som med dig (Gud Fader) lever og regerer i Helligåndens enhed". Han lever nu - som den, der regerer sammen med Faderen i Åndens enhed. Han er blevet placeret over ja "højt over alle magter og myndigheder og kræfter og herskere og hvert navn, der nævnes kan, ikke blot i denne verden, men også i den kommende..." (Ef.1,2-1). Han har efter sit påske-værk fået overdraget al magt i Himlen og på jorden. Han har dermed del i samme magt som Faderen, ved hvis almægtige højre han er siddende, sidder, troner. Kristus er den regerende, verdensregenten. Han har vundet det slag, der afgør verdens fremtid, der er endnu en række slag tilbage i verden, som er vigtige, men han vinder også afslutningsslaget og også inden da er han almægtig = mægtig til alt, hersker over alt. Det synes vi modsiges ganske kraftigt af det, vi kan øjne og erfare omkring os og i os, men hans almagt skal trods det fastholdes. Som regenten kan han nemlig tillade oprørerne et vist spillerum, det onde er tilladt et vist spillerum, en tid, men han er så mægtig i det gode, at det onde tvinges til at tjene hans formål med verden det være sig i straffens som i fredens retning. Han er også mægtig til at vise en udvej af det onde, og tålmodig med verden, som han har givet tid til at vende sig til ham, inden det ikke mer kan lade sig gøre. Jo, vi skal holde fast i bekendelsen til hans almægtige regime ved Faderens højre og vende blikket mod Ham og vente alt godt fra den kant.

Det andet og tredje svar er en uddybning af hans måde at regere på på tronstolen i det guddommelige fællesskab med Faderen i Ånden.

II. Kristus beder.

Denne side af Kristi aktivitet deroppe er pointeret i Ny Testamente. I den ypperste-præstlige bøn i Johannesevangeliet kapitel 17 mærker vi livet mellem Faderen og Sønnen, ånden demimellem, samtalen, der drejer sig om os! Og det betyder noget, når Guddoms-

personerne taler om menigheden og den kristne verden. Det er kærlighedens sprog med betydning for, hvad der kommer til at ske og være gældende.

Det betyder noget denne Kristi forbøn:

Fordi han altid lever, så han kan gå i forbøn for dem, kan han også helt og fuldt frelse dem, som kommer til Gud ved ham, siger Hebræerbrevets forfatter (7,25). Vi kristne skal ikke synde, men gør vi det, siger Johannes i sit første brev (2,1), "så har vi en talsmand hos Faderen, Jesus Kristus, den retfærdige". Han er soning for vore synder, ved det offer, han een gang for alle bragte. Dette offer og denne soning gør han gældende over for Faderen i anledning af vore synder. Det betyder jo, at Kristus skaffer den, der bekender sine synder, virkelig tilgivelse.

I Romerbrevet spørger Paulus: "Hvem er den, som er død, ja meget mere (han markerer en stigning): som er opstanden, som er ved Guds højre hånd, som også går i forbøn for os". Og derfor kan han spørge videre: "Hvem vil (så) kunne skille os fra Kristi kærlighed? (Kan trængsler eller angst eller forfølgelse eller sult eller nøgenhed eller fare eller sværd?" Underforstået: Nej, intet kan (læs selv videre i Rom.8,35-39), og hvorfor: p.g.a. Kristi gerning for os, og herunder som næsten klimaks hans forbøn for os! Denne nuværende, øjeblikkelige guddommelige aktivitet i deres værens liv med tanke på os i dette liv!

Det tredje, der præger Kristus ved Faderens højre side:

III. Kristus lider.

V i husker, hvordan den siddende, tronende Kristus måtte op at stå for at følge slagets gang i forbindelse med Stefanus stening. Stefanus så ham stående. vi tilhører Kristi legeme, og når eet lem lider, lider alle lemmerne, det gælder da mest hovedet for lege-

met, Kristus. Han kender af egen erfaring vore forhold og vilkår, og er derfor i stand til at føle medlidenhed med vore skrøbeligheder, siger Hebræerbrevet (4,15).

Lad os ikke i kampens hede og med tanke på kirkens og kristne menneskers blødende sår glemme Kristi nuværende lidelse deroppe, og det er som denne lidende Kristus, han fører vores sag i forbøn og regerer, indtil alle fjender er langt under hans fødder.

Altså: Kristus regerer, beder og lider ved Faderens højre hånd.

Det skal vi se, tilegne os og på grundlag af dette siger vi opmuntrende til hinanden der til sidst disse ord: "Så lad os holde fast ved bekendelsen..." (Heb. 4,14b). Og gøre det ved at følge næste tilskyndelse: "Lad os derfor med frimodighed træde frem for nådens trone for at få barmhjertighed og finde nåde til hjælp i rette tid" (Hebr.4,16).

"Når I altså er opvakt sammen med Kristus, så søg det, som er oventil, hvor Kristus er, siddende ved Guds højre hånd. Traght efter det, som er oventil, ikke efter det, som hører jorden til" (Kol.3,1-2).

Da Gud giver os sejren ved vor Herre Jesus Kristus, så vær faste, urokkelige, altid rige i Herrens gerning; I ved jo, at jeres møje er ikke forgæves i Herren". (1.Kor.15,57-58).

Og endelig - men ikke mindst p.g.a. Kristi gerning på tronen: "Glæd jer altid i Herren", med den objektive glæde, de kristne med den ægte, varme, humor-glæde.

"Går jeg af verden ud,

han er for mig hos Gud;

han er der som min næste,

han er der til mit bedste.

Han plads for mig bereder,

mit Faderhav han beder".

(DDS 552 v.6).

Amen.

2) Prædiken holdt ved Vesper af pastor Knud Christensen, Frederikssund.

I Faderens, Sønnens, Helligåndens navn.

Et af Kirkens mange rum.

Grundtvig skriver i en af sine salmer: Med grads-forskel i herlighed vor Faders hus har sale mange, men overalt er liv og fred og evigtsøde frydesange.

Og det tror jeg er rigtigt, Kirken har mange rum, og det er så vigtigt, at dørene mellem

rummene står åbne, så velligten fra højalteret kan nå ud i dem alle, og at vi mennesker kan færdes i dem alle og bruge vore kræfter dér, hvor vi evner det. I september 1956 trådte jeg ind i det rum, hvor der over døren står "Det Høj Kirkelige". Jeg har færdedes i det lige siden; det er mit arbejdsværelse og mit bedekammer, og sandsynligvis forlader jeg det ikke

før end jeg bliver båret derfra, fordi det blev mit sovekammer. Og det kan man så undre sig over: hvorfor er jeg blevet der? Hvorfor var det så vigtigt at komme til Landskonvent i Århus? Når jeg ser på listen over medlemmer af Fællesskabet Kirkelig Fornylse og denne forsamling, så kan jeg ikke sige, at trofasthed over for fællesskabet præger medlemmerne. På listen over gode menneskelige egenskaber sætter jeg ellers både trofasthed og fællesskab højt. Når jeg tænker på deltagerne i Virring-konventet og os, der kommer her nu, så tænker jeg ikke på store teologiske begavelser, der skriver vægtige afhandlinger, eller store kunstneriske personligheder, der har valgt at være kristne. Der er ikke noget særligt ved os. 12-14 pr. dusin! Når vi synger vore tidebønner, så er den sanglige og kunstneriske udførelse af dem ikke noget, man behøver at løbe langt efter. Vi synger heller ikke salmerne fra salmebogen smukkere end så mange andre, og de gudstjenester vi fejrer er undertiden famlende og fulde af forvirring. Og alligevel er jeg endnu engang trådt ind i rummet for at møde alle de ting, jeg har nævnt. Og jeg tror godt jeg ved hvorfor og hvorfor forvirringen undertiden er så stor i rummet. Det er fordi det ligger så tæt på husets centrale rum. Det ligger meget tæt på det rum, hvor Jesus sidder med de hellige apostle og rækker dem noget, som han beder dem give verden, og derfor er der sådan et gennemtræk i rummet, når de skal ud med det, og når verden ikke vil tage imod det og kaster det efter apostlene, så ryger noget af det gennem vort rum, og undertiden rammer det os. Så for at være her, skal man være af en ganske bestemt natur, men også fast i troen for ikke at blive væltet omkuld. Og så længe vi har disse to ting: en bestemt natur

og troen, så skal vi blive her, både for vor egen og for verdens skyld. Og så har vi da for øvrigt også lov til at bruge vor forstand. Jesus har ikke stiftet mange kirker, men kun een. Han har heller ikke sagt, at der efter apostlenes dage skulle komme mænd og kvinder, der vidste meget mere om ham end dem, og Guds Ånd kan umuligt sige noget i går og det stik modsatte i morgen og stadigvæk være den samme ånd. Det er såmænd lige før det er forstanden og ikke troen, der får mig til at forblive i rummet. Så når vi er færdige med dette Landskonvent, så rejser jeg fornyet hjem til mit sogn og gør det, som jeg er sat til, og jeg vil også med glæde arbejde videre med Re-formatio. For jeg tror, Jesus er Sandheden, og at der er mange rum i vor Faders hus, og at han har betroet os et af dem, for at der fra det skal komme noget sandt og godt ud til de mange andre rum, lige som der kommer noget fra dem til os. Når vi mennesker står over for Sandheden, så er valget altid i sidste instans vort eget. Derfor må vi alle selv finde ud af hvor vi vil være og om vi vil bære troen eller vi vil kaste den af os. Men derfor kan jeg godt fortælle jer, hvorfor jeg har valgt at forblive i det rum, hvor der over døren står "Det Høj Kirkelige". Vor Herre Jesus færdes selvfølgelig i alle rummene i sin Faders hus, og når han stikker hovedet inden for i "Det Høj Kirkelige", så siger han altid: givet for Eder! udgydt for Eder! og så bliver jeg så glad, for jeg tror, jeg er en af de mange i flertalsformen "eder" og jeg tror, at alt liv i rummene i vor himmelske Faders hus udspringer af dette: givet - udgydt - for Eder - til synderens forladelse. Så lad os højt med hinanden sige: Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden, som det var i begyndelsen så nu og altid og i al evighed. Amen.

3) Prædiken holdt ved messen af pastor Mogens Fundrup, Sct. Pauls Kirke, Århus.

Johannesevangeliet 7. kap.v.37-39:
"På denne sidste og store højtidsdag stod Jesus frem, råbte og sagde: "Om nogen tørster, han komme til mig og drikke. Den, som tror på mig, fra hans indre skal der, som Skriften har sagt, rinde strømme af levende vand." Det sagde han om den Ånd, som de, der troede på ham, engang skulle få; thi

Ånden var endnu ikke kommen, fordi Jesus endnu ikke var herliggjort".

At tale om ånd er eet, at tale ud af ånd noget ganske andet. Det er jo det, der giver Johannesevangeliet sit særpræg, at det i talrige billeder søger at udtrykke en åndelig virkelighed, skabe et nærvær, der gør at Jesu liv og virke løftes ud over sine historiske

rammer for at gøre frelseshistorien til nærværende åndelig virkelighed i den forsamling, der bekender Jesus som herre.

Vinden, der blæser hvorhen den vil, som går sine egne veje og kun gennem sin susen rører sin tilstedeværelse, er et billede på Guds ånds virke i verden. Det samme gælder kilden, der skænker vækst og liv, når den udspringer af den tørre jord. Mens det stillestående vand ikke bevarer sin frihed, men let går i forrådnelse har kilden med levende vand livets fornyende kraft i sig. Og sådan en kilde udsprang i verdens ørken, omkring den blev liv og vækst, et stærkt billede på Guds virke gennem sin egen søn.

Ingen behøver at dø af tørst, vi indbydes alle til at komme for at hente livet, hvor det findes. Men det mest forunderlige er jo det løfte, der gives til de tørstende, at strømmen ikke standser hos dem, men bryder ud som en livgivende kilde til vækst, liv og fornyelse fra dem, der drikker livets vand hos Kristus. Den enkelte kristne føler måske nok mere tørken i sit indre, end at der springer kilder med levende vand ud derfra - vi siger vel snarere "Hvad udsprang af disse fjelde navnet værd til at gengælde frelsermand din kærlighed? ". Men vi har lov at fortsætte "dog jeg tror af dine vunder væld udsprang til stort vidunder, mægtig til hver sten at vælte, til isbjerger selv at smelte, til at tvætte hjertet rent" - det er den strøm, vi har lov at bede om og tro på, kan strømme i vore årer. Veni creator Spiritus, kom Gud Helligånd, kom regn af det høje, drag ind ad disse porte, det er kristenbøn, kirkebøn og pinsebøn. Det der skiller kristenmenighed fra alle andre forsamlinger, er netop denne stadige bøn om åndens komme. - "Saligheden tvivl til trods gør indlysende for os som ved ånd os trøste, føler dybt at uden dig alt er tomt på jorderig avner kun at

høste."

Langt fra alt, hvad vi kalder kristen virksomhed, kan stå den prøve. Søger vi at gøre ånden til vor tjener og kilden til drivmidlet for vore planers "møllehjul", kan vandet stemmes op, miste sin friskhed, ja komme til at lugte dårligt.

Som vinden, der blæser hvorhen den vil, som kilden der baner sig vej op gennem klipper og udtørret jord, spreder Guds ånd sine frugter ud over sin kirke. Stadig åben lydhørhed, stadig en fornemmelse af afmagt er grobunden for, at Guds kraft kan udfolde sig helt. Det er godt med flittige præster og et aktivt lægfolk så længe man ikke et øjeblik glemmer, hvor kraften kommer fra og hvori den er at finde.

Og Ånden er ikke en fremmed ånd, der går de særeste veje og giver os de mærkeligste "indsigter" og "beskeder". En sådan esoterisk forståelse, altså en indre hemmelighedsfuld kilde til indsigt, er stærkt beslægtet med psykiske eller parapsykeiske fænomener. Nej, alene Herren er Ånden, han skænker sin menighed den sande frihed. Vi behøver ikke at lade os forvirre eller binde af alle slags uklare og ofte selvmodsigende "åndelige" budskaber, for når Ånden kommer, da er dens opgave: at kalde, forsamle og Jesus forklare - bygge Guds kirke, oplyse hans folk - det er dens gerning og ud af dens virke springer kildevæld til fornyelse og liv for alle, der tørster efter mere end at møde spejlbilleder af sig selv, sin underbevidsthed eller andre dele af de hemmeligheder, der både binder os og lukker os inde i os selv. Den fornyelsens kilde Jesus kalder os til at drikke af, får vi del i for at også andre kan få del i hans herlighed - det er nemlig hemmeligheden bag Guds gerning i ånden, at den er rettet mod alle mennesker, er altomfattende i sit sigte. Amen.

RETRÆTE

PÅ SMIDSTRUP STRAND, GILLELEJE

fra den 18.- 21. oktober.

Nærmere oplysninger og tilmelding til pastor Poul Exner, Gymnasievej 4, 2620 Albertslund. Tlf.43622838, senest d.10. oktober.

LITURGISKE BEMÆRKNINGER

(fortsat fra sidste nummer) af pastor Peter Østerby-Jørgensen, Galtrup.

Vedrørende de grundlæggende synspunkter for nedenstående bemærkninger henvises til indledning i Re-formatio 1992 nr.1.

Sidste søndag i kirkeåret:

Højmessens afsluttes på den pågældende søndag med salme nr. 395; en af de forudgående almindelige søndage i november synges nr. 679 som altergangs - eller slutsalme.

Adventstiden:

Den liturgiske farve i denne tid er violet, dog anvendes på visse steder hvid på første søndag - vist efter inspiration fra Sverige; men dagens tekst lægger klart op til bod og dermed farven violet. På adventssøndage bortfalder Gloria, men ikke Halleluja. Salmen nr. 59 (eller udvalgte vers af den) kan anvendes som anden salme. De fleste kirker har vel en adventskrans, som uden hensyn til modens omskiftelighed bør ophænges i violette bånd, og som bør fjernes før gudstjenesten juleaften. På alteret kan anvendes stedsegrønt med bøgeløv i efterårsfarven eller en violet eller rosa julebegonie (selvom der kan anføres gode grunde for ikke at anvende urtepotter med jord på alteret).

Juletiden:

Den liturgiske farve er hvid, med undtagelse af Sct. Stefans Dag, en martyrdag, hvor den er rød. Hvid bruges til og med Hellig Tre Kongers Dag; der kan anføres grunde for at bruge hvid første søndag efter Hellig Tre Konger, men grøn er nok mest nærliggende under vore forhold. Ved juleaftensandagten kan

præsten bære alba/cotta og hvid stola. Kyrie/Gloria bruges i hele juletiden, ligeså Halleluja. Salme nr. 85 "Et barn er født" er vel oplagt som anden salme Julenat og Juledag og måske også Hellig Tre Kongers Dag. Derimod er det vel mere tvivlsomt, om nr. 659 "For alle helgen" skal bruges Sct. Stefans Dag. Den nikæno-konstantinopolitanske trosbekendelse bruges i det mindste Julenat og Juledag. Hellig Tre Kongers Dag kan juletidens afslutning markeres med et "Te Deum": "Store Gud, vi love dig" som slutningssalme, evt. nr. 312 "Almagts Gud", da dagen jo ofte giver anledning til omtale af ydre mission. - Der kimes Juleaften, Julenat og Juledag; derimod har det ingen liturgisk hævde at markere årsskiftet med kirkeklokken. Kirken har vel et eller to juletræer, som bør anbringes, så de kan ses, men også sådan, at de ikke generer tjenestens almindelige gang, ej heller folkets altergang. Træerne pyntes med lys, stjerne og glimmer, mens kulørt pynt hører til i hjemmene. På alteret potteplanten julestjerne; medmindre bagvæggen er hvid, bør man vælge den hvide julestjerne, som kan fås flere steder - ellers rød som derhjemme. Kan kirkens stolegavle pyntes, kan man bruge grankviste eller levende lys. Juletræer og øvrige pyntning bevares til og med Hellig Tre Kongers Dag. Lysene på

juletræerne tændes ved alle gudstjenester og kirkelige handlinger, altså også ved begravelser.

(En evt. andagt Nytårsaften eller Nytårsnat er en god skik. Den kan opfattes som en slags tidebøn i forbindelse med Julens Ottendedag, i så fald er farven hvid, eller som en slags bodsandagt ved årsskiftet, i så fald er farven violet. Hvis farven er violet, bør lysene på juletræerne næppe tændes.)

Tiden efter Hellig Tre Konger:

Den liturgiske farve er grøn, det

er nu de almindelige søndage, selvom der ofte kun er to af dem. Kyrie/Gloria og Halleluja synges hver søndag. I stedet for blomster kan man på alteret pynte med stedsegrønt og bøgeløv, som bevares ind i fastetiden.

Rettelse: I omtalen af Hellig Trefoldighedsfest (Re-formatio 2/19-92) burde det være nævnt, at den nikæno-konstantinopolitanske trosbekendelse bør bruges denne dag, også hvor den ikke plejer at blive anvendt.

DE KØBENHAVNSKE KIRKESTÆVNER

Under forudsætning af, at tingene udvikler sig normalt og rimeligt, bliver der kirkestævne i

Sankt Jakobs Kirke

søndag den 8. november.

Kl. 14,00: Messe. Herefter kaffe og foredrag ved
lektor ROALD FLEMESTAD, OSLO om

KIRKENS FRIHED

Kl. ca. 17,00: Vesper. Slut op om kampen for Kirkens frihed!

KØBENHAVNS VESPERRING

Tirsdag den 29. september kl. 17,00 i

Bethlehemskirken, Åboulevarden.

MIKKELSDAG - FESTVESPER.

Prædikant: pastor Bjørn Hansen. Herefter spisning af medbragt mad. Dagen slutter med MIKKELSMESSE.

Tirsdag den 1. december kl. 19,00 i

Hans Egede Kirke, Vardegade.

ADVENTS-FESTVESPER.

Prædikant: pastor Hans Chr. Christensen. Kaffesamvær. Foredrag med musikeksempler: "Kristusbilleder i kirkemusikken" ved kantor Kim Thinggaard. Adventsmatutin.

05170

107

00

KNUD CHRISTENSEN

KIRKEGADE 9

RESE 3600 FREDERIKSSUND

RE-FORMATIO

udgives af

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:Sognepræst Knud Christensen,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.
Telefon 42 31 03 39.**Redaktionsudvalg:**Pastor Anders Studsgaard,
Havervad 7,6780 Skærbæk.
Pastor Poul Ulsdal,
Kirkegade 88, 6700 Esbjerg
Sognepræst Peter Østerby-Jørgensen,
Galtrup, 7950 Erslev Mors,
Stud.teol. Jais H. Tinglund,
Kalmargade 34,3.th.8200 Århus N.**Ekspedition:**Bladet koster 80 kr. årligt i abonnement, for
studerende 50 kr. årligt. Beløbet indbetales til
FKFs regnskabsfører, sognepræst Olav Fog,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Telefon 75 34 50 61. Postgiro 2 08 81 42.**Fællesskabet****KIRKELIG FORNYELSE****Formand:**Sognepræst Poul Exner,
Gymnasievej 4, 2620 Albertslund.
Telefon 43 62 28 38.**Bestyrelsen iøvrigt:**Sognepræst Olav Fog,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Førtidspensionist Immi Rita Niel-
sen, Hesseløgade 39 B, 2100 København Ø.
Kirketjener Kate Pedersen, Storkens Kvar-
ter 5B, 2620 Albertslund.
Sognepræst Bjørn Hansen, Vardegade 14,
2100 København Ø.Medlemmer betaler 160 kr. årligt til fællesska-
bet. Dette beløb omfatter også abonnement
på Re-formatio. Ægtepar 200 kr. Studerende
og pensionister betaler 80 kr. for enkeltmed-
lemsskab. Pensionistægtepar 100 kr.**Re-formatio's Forlag:**Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's
forlag, Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Bran-
den. Telefon 75 34 50 61**Ekspedition og daglig ledelse:**Poul Ulsdal, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg. Tele-
fon 75 13 81 05. Postgiro 5 61 60 50.**INDHOLD - NR. 4 - SEPTEMBER 1992 35. ÅRGANG**

<i>Christensen, Knud:</i> En kommentar	81
<i>Exner, Poul:</i> Formandsberetning	82
<i>Kristiansen, Erling:</i> Biskopper i Historien	86
<i>Kristensen, Fl. Baatz:</i> Prædiken	102
<i>Christensen, Knud:</i> Prædiken	103
<i>Fundrup, Mogens:</i> Prædiken	104
<i>Østerby-Jørgensen, Peter:</i> Liturgisk bemærkning	106